ACCESIBILITATEA COMUNITARĂ A PERSOANELOR CU DIZABILITAȚI

COMMUNITY ACCESSIBILITY OF PERSONS WITH DISABILITIES

Ludmila MALCOCI, dr.hab., prof. cerc.,

Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice,

Universitatea de Stat din Moldova

ORCID ID: 0000-0002-7249-595X

REZUMAT: *Identificarea și înțelegerea rolurilor și responsabilităților actorilor comunitari implicați în incluziunea socială a copilului cu dizabilități. Asigurarea unei colaborări eficiente și unei implicări adecvate a actorilor comunitari prin prisma rolurilor și responsabilităților identificate; Favorizarea accesului la serviciile disponibile la nivel comunitar/ referire către servicii regionale, pentru a asigura un suport holistic și sustenabil pentru dezvoltarea și incluziunea copiilor cu dizabilități; Conștientizarea importanței creării și menținerii unei rețele sociale puternice pentru a asigura accesul la resurse și sprijinul necesar atât pentru copii, cât și pentru familiile acestora.*

Cuvinte cheie: *persoane cu dizabilități, accesibilitate, acomodare rezonabilă, design universal*

ABSTRACT: *Identifying and understanding the roles and responsibilities of community actors involved in the social inclusion of children with disabilities. Ensuring effective collaboration and appropriate involvement of community actors through the roles and responsibilities identified; Promoting access to available community-level services/referring to regional services to ensure holistic and sustainable support for the development and inclusion of children with disabilities; Raising awareness of the importance of creating and maintaining a strong social network to ensure access to resources and necessary support for both children and their families.*

Keywords: *Persons with disabilities, accessibility, reasonable accommodation, universal design*

Introducere

Accesibilitatea pentru persoanele cu dizabilităţi este un aspect critic în vederea asigurării participării lor egale la viaţa politică, economică, socială. În ultimii 15 ani în Republica Moldova au fost făcute eforturi considerabile în vederea îmbunătăţirii cadrului legal în domeniul accesibilităţii. Aceste îmbunătăţiri au fost condiţionate în mare parte de ratificarea de către Parlamentul Republicii Moldova a Convenţiei ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilităţi în anul 2010. Cu toate acestea, implementarea în practică a legislaţiei lasă de dorit. Acest articol analizează în ce măsură cadrul legal din Republica Moldova în domeniul accesibilităţii a contribuit la creşterea accesibilităţii comunitare a persoanelor cu dizabilităţi. *Metodologia cercetării* implică analiza legislaţiei, strategiilor naţionale şi rapoartelor organizaţiilor guvernamentale şi non-guvernamentale cu privire la accesibilitatea infrastructurii şi informaţiei pentru persoanele cu diferite tipuri de dizabilităţi.

Constatări

Analiza cadrului legal al Republicii Moldova denotă faptul că legislaţia în domeniul accesibilităţii comunitare a persoanelor cu dizabilităţi este aliniată în mare parte la standardele internaţionale. Acest fapt a fost condiţionat de ratificarea în anul 2010 de către Parlamentul Republicii Moldova a Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Conform Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi, statele părţi sunt obligate să asigure accesul fizic , dar şi accesul la informaţie şi comunicare, prin măsuri de accesibilitate a infrastructurii şi serviciilor publice, inclusiv prin adaptarea materialelor informative şi a mediilor de comunicare pentru persoanele cu dizabilităţi (Art. 9). Totodată, persoanele cu dizabilităţi trebuie să beneficieze de acces egal la informaţii, inclusiv prin utilizarea tehnologiilor de comunicare moderne. Informaţiile trebuie să fie disponibile în formate accesibile, cum ar fi limbajul semnelor, subtitrări, formate audio şi altele în funcţie de nevoile fiecărei persoane (Art.21). Persoanele cu dizabilităţi trebuie să aibă acces la informaţii culturale şi educaţionale, inclusiv prin forme accesibile de tehnologie adaptată (Art.30) [1].

În vedere implementării prevederilor Convenţiei ONU privind drepturile persoanelor cu dizabilităţi, Guvernul RM a aprobat la 31 martie 2012 Legea nr. 60 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilităţi, care este principalul act normativ ce reglementează drepturile persoanelor cu dizabilităţi. Legea 60/2012 pentru prima dată clarifică noţiunile de *accesibilitate, design universal şi acomodare rezonabilă*. Astfel, conform art.2 al acestei legi, *accesibilitatea* constituie un ansamblu de măsuri şi lucrări de adaptare a mediului fizic, transporturilor, precum şi a mediului informaţional şi comunicaţional, incluzând tehnologiile şi sistemele informaţionale şi comunicaţiile, conform necesităţilor persoanelor cu dizabilităţi, factor esenţial de exercitare a drepturilor şi de îndeplinire a obligaţiilor persoanelor cu dizabilităţi în societate. *Designul universal* înseamnă proiectarea produselor, mediului, programelor şi serviciilor astfel încât să poată fi utilizate de către toate persoanele, pe cât este posibil, fără să fie nevoie de o adaptare sau de o proiectare specială. Designul universal nu va exclude dispozitivele de asistare pentru anumite grupuri de persoane cu dizabilităţi atunci când este necesar. *Adaptarea rezonabilă* presupune modificările şi

ajustările necesare și adecvate, care nu impun un efort disproporționat sau nejustificat atunci când este necesar, pentru a permite persoanelor cu dizabilități să se bucure sau să-și exercite, în condiții de egalitate cu ceilalți, toate drepturile și libertățile fundamentale ale omului [2].

Totodată, Legea 60/2012 formulează politica de stat în domeniul accesibilității care prevede identificarea de către autoritățile publice, organizațiile neguvernamentale, agenții economici etc. a nevoilor de acces ale persoanelor cu dizabilități și eliminarea obstacolelor și barierelor față de accesul deplin al persoanelor cu dizabilități la clădiri, drumuri, mijloace de transport și alte facilități interioare sau exterioare, inclusiv școli, locuințe, unități medicale și locuri de muncă, serviciile de informare, comunicații și de altă natură, inclusiv serviciile electronice și de urgență (Capitolul III. Accesibilitatea).

În rezultatul aprobării Legii 60/2012, care este o lege cadru, necesitatea asigurării accesibilității infrastructurii și informației publice a fost integrată în mai multe legi. Astfel, Legea nr. 121/2012 cu privire la asigurarea egalității, interzice orice formă de discriminare și menționează necesitatea acomodării rezonabile pentru exercitarea drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanelor cu dizabilități în condiții de egalitate cu ceilalți [3]. Legea 105/2018 privind promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea șomajului stipulează necesitatea adaptării locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități și stimulente pentru angajatori care creează locuri de muncă accesibile (art.37,38) [4]. Legea 148/2023 privind accesul la informațiile de interes public indică că toate paginile web oficiale ale autorităților publice trebuie să fie adaptate, în modul prevăzut de lege, pentru accesarea acestora de către persoanele cu dizabilități, în special în ceea ce privește dimensiunea textului, contrastul etc. (Art.10, punctul 2) [5].

Programul Național de Incluziune Socială a Persoanelor cu Dizabilități pentru anii 2017-2022 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 723/2017, formulează indicatori concreți privind accesibilizarea infrastructurii și informației publice, precum accesibilizarea până în 2022 a cel puțin 12% din clădirile publice, drumuri, intersecții stradale și trotuare și a cel puțin 30% din unitățile de transport public; accesibilizarea completă a paginilor web ale autorităților administrației publice centrale și accesibilizarea în proporție de 50% a paginilor web ale autorităților publice locale în rețeaua internet și difuzarea a cel puțin 2 ore / zi a programelor de știri și emisiuni în limbaj mimico-gestual de către canalele publice de televiziune[6]. Strategia Națională pentru dezvoltare Moldova 2030 include obiective pentru reducerea barierelor sociale și economice pentru persoanele cu dizabilități [7].

De rând cu legile existente , Guvernul Republicii Moldova a aprobat un șir de documente, metodologii conexe în vederea unei mai bune implementări a legislației în practică. Astfel, în cazul măririi accesului persoanelor cu dizabilități la infrastructura publică, au fost elaborate Norme de Proiectare și Construcție și alte reglementări tehnice care prevăd proiectarea infrastructurii publice (stații de transport, străzi, trotuare) conform standardelor de accesibilitate [8]. Ministerul Transporturilor și Infrastructurii Drumurilor, a aprobat *Ordinul nr. 101 din 09.03.2017 cu privire la*

aprobarea condițiilor tehnice pentru vehiculele accesibile persoanelor cu dizabilități, prin care sunt stabilite condițiile minime de dotare a autovehiculelor rutiere [9]. Regulamentele de transport public obligă autoritățile să adapteze mijloacele de transport public pentru accesibilitate (platforme pentru scaune rulante, bare, autobuze cu podea joasă etc.).

Pentru a mări accesul persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități la informația de interes public, Guvernul a elaborat în anul 2023 Regulamentul cu privire la site-urile web oficiale ale autorităților și instituțiilor publice și cerințele minime privind profilurile de socializare ale acestora , care stipulează că site-urile web oficiale trebuie să fie adaptate pentru accesarea de către persoanele cu dizabilități, prin asigurarea unui sistem de sonorizare a conținutului informațional și totodată să respecte criteriile de accesibilitate pentru persoanele cu dizabilități de auz, văz și cognitive. Regulamentul de asemenea stipulează testarea și verificarea site-urilor web oficiale cu ajutorul unui software de testare a accesibilității, astfel încât să se asigure că toți utilizatorii, inclusiv persoanele cu dizabilități, pot accesa și utiliza cu ușurință informațiile și serviciile oferite de site-urile web oficiale) [10].

Guvernul de asemenea a aprobat Regulamentul privind prestarea gratuită a serviciilor de comunicare prin utilizarea limbajului mimico-gestual/limbajului semnelor cu ajutorul interpretului la accesarea diferitor instituții și servicii [11].

Conform prevederilor Legii nr. 835/1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului, autoritățile publice locale sunt responsabile de implementarea legislației la nivel teritorial, inclusiv programele de lucrări publice și programele de organizare și de dezvoltare urbanistică a localităților [12].

De rând cu obligațiuni, Guvernul Republicii Moldova a elaborat și sancțiuni pentru nerespectarea regulilor de accesibilitate. Astfel, Codul Contravențional prevede sancțiuni pentru nerespectarea rigorilor de accesibilitate a clădirilor (art. 177 alin. (2) lit.g), a mijloacelor de transport în comun (art. 2211), a normativelor de construcție, de reparație și de reconstrucție a drumurilor (art. 227 alin. (3)), precum și pentru refuzul de asigurare a acomodării rezonabile la locul de muncă (art.56) și dicriminarea privind accesul la servicii (art. 771) [13].

Deși analiza legislației denotă îmbunătățiri considerabile în domeniul accesibilității persoanelor cu dizabilități la infrastructura publică, de transport și la informație, analiza legislației, a rapoartelor guvernamentale și ale societății civile denotă un șir de lacune care creează bariere pentru asigurarea pe deplin a accesului persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități. Astfel, din analiza legislației constatăm că noțiunea de design universal nu este definită prin lege în Republica Moldova, fapt ce duce la un șir de interpretări din partea autorităților, precum și la implementarea parțială a măsurilor de accesibilitate. Măsurile de accesibilitate incluse în Normele de proiectare și construcție se referă doar la persoanele cu dizabilități locomotorii și nu țin cont de persoanele cu alte tipuri de dizabilități, precum cei cu dizabilități de vedere, auz, somatice sau de intelect. Standardele de accesibilitate nu sunt incluse în caietele de sarcini și nu constituie criterii de calificare la selectarea proiectanților sau companiilor de construcție, fapt ce exclude obligativitatea implementării lor în practică.

Ele de asemenea nu sunt verificate în procesul de aprobare a proiectului sau de dare în exploatare a clădirilor, drumurilor, sau altor obiecte de infrastructură. Condițiile tehnice pentru accesibilizarea vehiculelor se referă de asemenea doar la persoanele cu dizabilități locomotorii, și nu țin cont de persoanele cu dizabilități senzoriale (auz, văz) sau cu dizabilități intelectuale. Penalitățile din Codul contravențional se referă în mare parte la acomodarea rezonabilă la locul de muncă, și mai puțin sau deloc la acomodarea rezonabilă în instituții de învățământ, instituții de justiție, servicii medicale, servicii publice etc. De asemenea nu există informație câte obiecte de infrastructură au fost evaluate din perspectiva accesibilității, câte au fost penalizate și câte și-au îmbunătățit condițiile de accesibilitate. Nu există un mecanism eficient de monitorizare și evaluare a accesibilității infrastructurii publice, inclusiv de transport.

Rezultatele monitorizării de către Asociația Motivație a accesibilității clădirilor publice scoate în evidență faptul că în 2024 din cele 3823 de clădiri evaluate doar 173 sunt accesibile total, 379 sunt parțial accesibile și 1090- inaccesibile pentru persoane cu dizabilități [14]. Rezultatele monitorizării de către Consiliul Audiovizualului a respectării de către posturile TV, care s-au angajat să reflecte alegerile prezidențiale și a referendumului republican constituțional din 20 octombrie 2024, a accesului persoanelor cu dificultăți de văz și auz la serviciile media audiovizuale au scos în evidență încălcări grave care s-au soldat cu amenzi de 5000 de lei pentru 7 posturi de televiziune [15]. În anul 2022 doar 823 de persoane cu dizabilități de auz au avut acces la serviciul de interpretare mimico-gestual din cei circa 2500 care au nevoie și accesul a fost destul de limitat, din cauza resurselor financiare limitate [16].

O problemă destul de mare continuă să fie accesul persoanelor cu dizabilități senzoriale la serviciul de urgență 112. Deși Legea nr. 174/2014 cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului național unic pentru apelurile de urgență 112 prevede la articolul 3, alineatul (7), că „serviciul 112 se va organiza astfel încât să permită tuturor persoanelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova, inclusiv persoanelor cu dizabilități și vorbitori de alte limbi, accesul la numărul 112" [17], până în prezent nu există metode diverse de contactare a serviciului de urgență și nici norme de interacțiune cu persoanele cu diferite tipuri de dizabilități. Aspectele invocate în plângerile examinate de către Consiliu scot în evidență inaccesibilitatea drumurilor și a sediului autorității publice pentru nevoile persoanelor cu dizabilități[18].

Concluzii și recomandări

Analiza cadrului legal, a rapoartelor și a cercetărilor în domeniu scoate în evidență faptul că deși în ultimii ani au fost efectuate îmbunătățiri cheie în domeniul accesibilității persoanelor cu dizabilități, există încă multe bariere în accesarea infrastructurii de transport, clădiri publice, informare, comunicare digitală etc. În vedere măririi gradului de accesibilitate a persoanelor cu diferite tipuri de dizabilități la infrastructura publică și informație *considerăm oportune următoarele măsuri*: (1) Introducerea în cadrul de reglementare existent a noțiunii de design universal și elaborarea documentului de reglementare care ar descrie principiile, conținutul și cerințele minime referitoare la designul universal; (2) Elaborarea/revizuirea standardelor de accesibilitate a mediului informațional, serviciilor de informare, comunicațiilor ,

inclusiv serviciilor electronice și de urgență; (3)Elaborarea unui Program Național de asigurare a condițiilor de accesibilitate; (4) Reglementarea/revizuirea condițiilor tehnice de accesibilizare a vehiculelor; (5) Instituirea unui mecanism eficient de monitorizare și evaluare a accesibilității la nivel național; (6) Revizuirea sancțiunilor în Codul Contravențional și includerea penalităților pentru refuzul adaptării rezonabile și la alte instituții publice (școli, grădinițe, instituții medicale etc.); (6) Dezvoltarea unor programe educaționale de instruire a interpreților mimico-gestuali și integrarea lor la instituții de învățământ; (7)Monitorizarea periodică (nu doar în cadrul alegerilor) a accesibilității informației la posturile de televiziune de către Consiliul Audiovizualului; (8)Accesibilizarea completă a paginilor web ale autorităților publice pentru persoane cu diferite tipuri de dizabilități.

Referințe bibliografice:

1. Convenția ONU privind Drepturile Persoanelor cu Dizabilități. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=117839&lang=ro [Accesat 30.11.2024]
2. Lege Nr. 60 din 31 martie 2012 privind incluziunea sociala a persoanelor cu dizabilități. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139006&lang=ro# [Accesat 30.11.2024]
3. LEGE Nr. 121 din 25.05.2012 cu privire la asigurarea egalității. Disponibil: Https://Www.Legis.Md/Cautare/Getresults?Doc_Id=106454&Lang=Ro [Accesat 30.11.2024]
4. Lege Nr. 105 din 14-06-2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139819&lang=ro# [Accesat 30.11.2024]
5. Lege Nr. 148 din 09-06-2023 privind accesul la informațiile de interes public. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=137908&lang=ro [Accesat 30.11.2024]
6. Hotărârea Guvernului Nr. 723 din 08-09-2017 cu privire la aprobarea Programului național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=101863&lang=ro [Accesat 30.11.2024]
7. Strategia Națională pentru dezvoltare Moldova 2030. Disponibil: https://gov.md/ro/moldova2030 [Accesat 30.11.2024]
8. CP C.01.02:2018 – Clădiri civile. Clădiri și construcții. Prevederi generale de proiectare cu asigurarea accesibilității pentru persoane cu dizabilități. Disponibil: http://www.ednc.gov.md/upload/61/CP_.01.022018.pdf ; CP C.01.10:2018 – Clădiri civile. Mediul locuibil cu elemente sistematizate, accesibile pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare. Disponibil: http://www.ednc.gov.md/upload/61/CP_C.01.102018.pdf ;

CP C.01.12:2018-Clădiri și încăperi cu locuri de muncă pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare. Disponibil: http://www.ednc.gov.md/upload/61/CP_C.01.122018.pdf ; CP C.01.11:2018 – Clădiri civile. Clădiri și construcții publice, accesibile pentru persoane cu dizabilități. Reguli de proiectare. Disponibil: http://www.ednc.gov.md/upload/61/CP_C.01.112018.pdf ; CP C.01.13:2018 – Clădiri civile. Mediu urban. Reguli de proiectare accesibile pentru persoane cu dizabilități. Disponibil: http://www.ednc.gov.md/upload/61/CP_C.01.132018.pdf ; NCM C.01.06-2014 – Cerințe generale de securitate pentru obiectele de construcție la folosirea și accesibilitatea lor pentru persoanele cu dizabilități. Disponibil: https://motivatie.md/media/images/articole/doc/NCM_C.01.06-2014.pdf [Accesat 30.11.2024]

9. Ordinul nr. 101 din 09.03.2017. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=98881&lang=ro [Accesat 30.11.2024]

10. Hotărârea Guvernului Nr.728/ din 26.09.2023 cu privire la site-urile web oficiale ale autorităților și instituțiilor publice și cerințele minime privind profilurile de socializare ale acestora. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=139673&lang=ro [Accesat 30.11.2024]

11. Hotărârea Guvernului Nr. 333 din 14-05-2014 pentru aprobarea Regulamentului privind prestarea serviciilor de comunicare prin utilizarea limbajului mimico-gestual/limbajului semnelor cu ajutorul interpretului https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=85199&lang=ro# [Accesat 30.11.2024]

12. Lege Nr. 835 din 17-05-1996 privind principiile urbanismului și amenajării teritoriului. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110531&lang=ro [Accesat 30.11.2024]

13. Cod Contravențional RM. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=113262&lang=ro [Accesat 30.11.2024]

14. Harta accesibilității. Disponibil: https://motivatie.md/harta-accesibilitate/ [Accesat 30.11.2024]

15. https://consiliuaudiovizual.md/news/consiliul-audiovizualului-a-publicat-rezultatele-controlului-privind-respectarea-de-catre-posturile-tv-care-s-au-angajat-sa-reflecte-alegerile-din-aceasta-toamna-a-accesului-persoanelor-cu-dificulta/ [Accesat 30.11.2024]

16. Compendiu statistic privind monitorizarea drepturilor persoanelor cu dizabilități în RM pentru anii 2019-2022. Disponibil: https://social.gov.md/wp-content/uploads/2023/07/Compendiu-statistic-privind-monitorizarea-drepturilor-persoanelor-cu-dizabilități-in-Republica-Moldova-pentru-anii-2019-2022-1.pdf [Accesat 30.11.2024]

17. Lege Nr.174/2014 cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului național unic pentru apelurile de urgență 112. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115204&lang=ro [Accesat 30.11.2024]

18. Consiliul pentru Egalitate. Raport general privind situația în domeniul prevenirii și combaterii discriminării în republica moldova anul 2022. Disponibil: https://egalitate.md/wp-content/uploads/2021/01/raport-final-2022-rev-1.pdf [Accesat 30.11.2024]